

יוסף קלוזנר - איש החיוב והסינחה

מאת ישראל אפרת (שנה לפטירתו)

הזריתה המלאה, הרי יש בה משום חידוש לבני עם שנטה תמיד אחרי הספר ולא אחרי הסופר, שלמד והתחנך על הטור והלבוש והט"ה, ולא החזיק לדעת אה שמותם ולא כל שכן את חייהם של מחבריהם. כי רב מדי התחלכו בין ספרים, ולא כל צד כנו בין אנשים, והרי גם כאן אנחנו סעונים קצת תיקון, אצל אומות הער לם מושך היסוד הביאוגראפי ביותר, אך בעיקר חיפש בדבריהם של הסופרים הצעירים תשובה לשאלת השאלות שלו מה תרומתם ליהודי ולאדם גם יחד.

והוא טיפל באהבה דוקא בסופרים האנושיים יותר, כי בהם כל החידוש אצלנו, באלה המתפרצים מתוכנו למרחב ומפרכסים להביא קרניים מאור המרחב, בטשרניחובסקי היווני כביר כולו, בשניאור הניטשיאני - תמיד בנוף הנוטה, בטבעת השילוב, וכך סקבלת כל תנובתו הספרותית לא צורה של שסחיות והתפזרות, כי אב, להפך, חכנית אחידה כעין נפרדת ברזל מסביב למגנט, זאת אומרת מטביח לרעיון של התחדשות ותחייה של התחברות מחדש עם העולם, שדו"קא הגלות, אליבא דידיה, ניתקה ארי תנו ממנו.

וודאי, גישתו של קלוזנר אל הג

ב. האם הביאוגראפיה בעיניה או בעשרה, בשממנה האסורית או בסערתה ובסגנוניה, יכולה לשמש בסיס מוצק למדי בשביל בנין תיאורו? ג. קלוזנר מחפש סיבה והתפתחות, ואולם לאחר שלמדנו שבעולם הגרעיני-האינפניטסימאלי אין תוק הסיבתיות שולט כל כך כמו בעולם הגדול, אולי גם בנתיב הרוח הוא לפעמים נטול-שליטה?

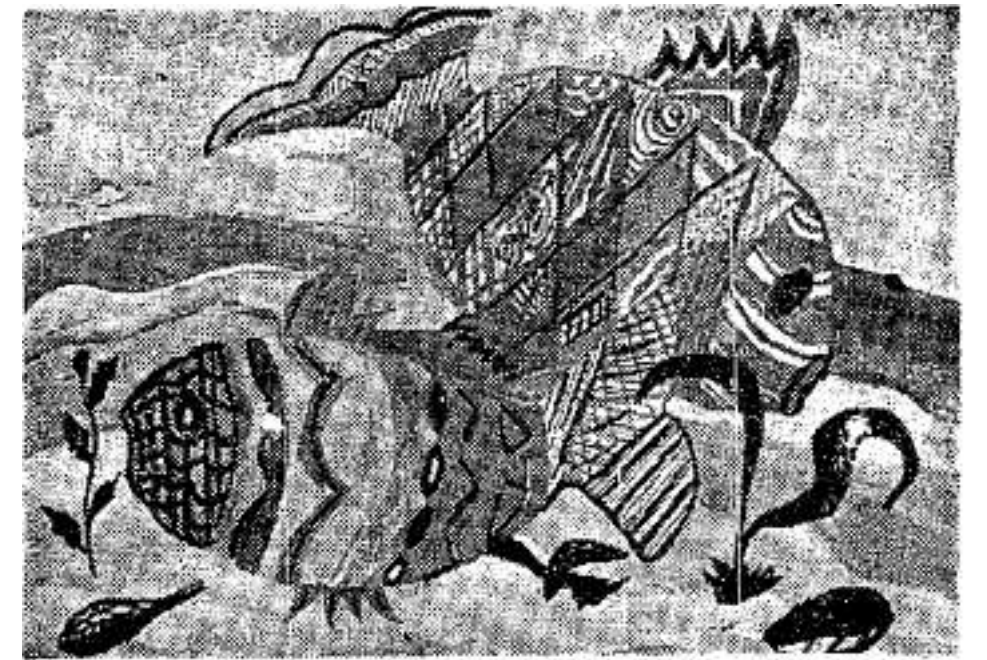
בכל אופן בהעמדת היהדות על ארבעת עיקרים אלה, יוצר קלוזנר את הסינחה, כי עיקרים אלה הם יהדות מבחינת מוצאם, אבל גם אנושיות כל-לית מבחינת המגמה, שהרי הם חותרים מעבר לארץ מולדתם לתקן עולם במלכות שדי, יתירה מנו, במישורין ובעקיפין כבר הגיעו רעיונות אלה והשתרשו ברחבי העולם, וקלוזנר מסתמך להנחתו בכרמי הגויים ומוצא תמיד פירות משובחים שגשרו מפרדס ישראל, ולכן חולק קלוזנר על שד"ל שהיה גיש את התהום שבין ישראל לעמים, בין אברהמיזם לאחייזם, בין אלוהי התנ"ך ואלוהי קאנט, נד שאפילו המ"ל ה"נ"ך באותיותיה הלועזיות (TNK) היא הפכו של השם קאנט, וקאנט הוא הפכו של תנ"ך. לא, הב"דל קיים, אך הפך, אל תהום - לא, אך תא חזי, כשגלינו מארצנו נצ

רצוני להצביע לא על אילו גילויים הייחודיים במחקרו הרבים והגדולים של יוסף קלוזנר ז"ל, אלא על התכנית בעבודתו הספרותית כולה, מגמתה היא לגלות מגמתו, אשרי האדם שאחרי עברו אל הנצח ואנו מביישים אתורגית על כל עמלו, אנו רוצים לא ארעיות וסדוגיות כי אם כיי וק אחד ומענית אחת, היו שראו בעבודתו השתטחות והתפזרות, אך דומה שכל מחקריו והיסטוריים והספרותיים חזורים ומפועמים חיפוש אחד, חיפוש אחרי רמזים ולבושים לאידיאולוגיה לאומית.

צריך להתהדרר לדג: מה היו חיינו אז עם הופעתו של קלוזנר? ספרות - בחילונית מדובר - כל כך דלה עד שאדם היה יכול לקרוא עד חום ולהשאיר די זמן לפיהוק או למחשבה, לשון קטואה כל כך מרוב התגוללות בספרים קרים עד שקשה היה להביע משפט אחד פשוט - וביחוד פשוט - כלי להתנפח במליונות עד לנלענות, נוער זורם ללא מעצור מתוך יחבית הסדוקה של הארץ מה אל החוק, אל הגויים, ומבוכה ומחומה מפנים, אחד העם הדגיש עבר והמשך, וברדיצ'בסקי טען הווה ועתיד תיר והירוש, אחד העם תבע יהדות, והצעירים דרשו אנושיות, וכל הקצוות הם מטכנים, הם מועילים רק במידה שהם נכבשים זה על ידי זה, במידה שהם מהווים צורה הנדסית הנקראת מקבילית-הכוחות, שלעולם אין הנצחון לאחת מצלעותיה, אלא לאלכסון המורד על ידי שתייהן, ואיפה אלכסון זה, אשר יוליד יחיד ועו לנקודה המרכיבה בתוכה משהו מהכוונות של שני הק"צות? קלוזנר, תמיד איש החיוב והסינחה, השתלך אל תוך הפרללוגרם האידיאולוגי של הימים ההם והכריז את הסיסמה הידועה שנעשתה דחיפה ותכנית של כל עבודתו הספרותית: יהדות ואנושיות.

הסינחה היא גישה מעניינת להג"יון של סתירה, יש אנשים שלנכח שני צדדים נחלקים נטייתם הטבעית היא לצדד, להזדהות עם אחד הייריבים, אנשים כאלה אינם מסיפים לתמונה האידיאולוגית כל עיקר, הם רק סודרים, הם רק מחוקים הכוחות שכבר ישנם, יש אנשים שכשהסתירה מתעצבת לפניהם בכל חריפותה, אינם גורעים מפטישה-הגיון המכה: בזה ויש להם הכוח והעזו לחבק את שני הצדדים גם יחד, וכי מי אמר שצריך לבטל צד אחד מפני השני כשיש סתירה? אדרבה, יקומו שניהם ויש חקו לפנינו, ומתוך משחק הכוחות יתחולל כיוון חדש שיש בו מן האמת והכוח של שניהם, זאת אומרת, הסינחה אינה צירוף סיכאני או אחיזה בשתי קרנות הדילמה - מה שהוא אבסורדי, אלא בריאה חדשה שנבראת מתוך מרץ ההתרוצצות של הסתירה, וזה היה קו של קלוזנר, הוא מגלה שיטה זו קודם כל בעצם הבנתו את יסודות היהדות, התפתחותה של דת זו הוא רואה בארבעה שלבים:

- א. היוונים, שמביבתם היתה עשירה וסגנונית, הרים ועמקים וימים, חפשו את הטבע כמרוצה צבעים ומסוער כוחות, וממנו הגיעו לפוליתיאיות, ואילו היהודים, תוך שממון ערבה הדגרינית, התחילו את רקמת מחשבתם באדם בנפשם פנימה, באנוכי האנושי, וממנו הגיעו ממילא לאנוכי העליון, לא אהד.
- ב. וכיוון שנפש האדם, בה מתחילה ההסתכלות היהודית, שואפת לארץ שר ולטוב, הריהי תופסת את האלוריים המספק לה אושר, ככולו טוב.
- ג. ומאחר שבכל זאת יש רע בער, למ בעל כרחך אתה אומר שרע זה אינו אלא עונש על חטאים, ואלוהים נעשה לאלוהי הצדק והמסור שהנביאים התרו בכל עזו להחזירו אל תוך העם והעולם.
- ד. והיות ואלוהים הטוב הוא כל-יכול, הוא עתיד באחרית הימים לנצח את הרע ולחבוא את הגאולה המשיחית, וגם בפרט זה יש סינחה של שתי השקפות מנוגדות, משיחיות ארץ-צית'מדינית וגם רוחנית-אונגיברסאלית, הנצרות ויתרה על התקוות שה"סוג הראשון.
- א. תפיסה זו של קלוזנר חותרת להגיון, רק ארבעה צעדים: אדם, אלוהים, צדק, ומשיח, האם חלילה לנו לתת מ"זם ליסוד האייראציונאלי - קראו לזה מה שתקראו - הבריקה מקרית, השראה, או התגלות - גם בהתפתחות הדת?

תערוכת תלמיד ביה"ס התיכון בירושלים (ראה את הרשימה בעמוד 8)

לוח קיצוניות היא יתר על המידה, כי יש והאלכסון הפשרני כביכול יוצא מפיתו הצנועה וקושט בלכסונו מעבר למקבילית כולה, וזאת היא השגתנו הרביעית על שיטתו, אך השאלה היסודית שלו, כיצד שלא לבטל אף אחת משתי הקצוות היא אקטואלית גם עכשיו, ויתכן שתמיד תהיה אקטואלית, והקלע הזה שבין יהדות ואנושיות קיים מראשית ההיסטוריה שלנו ועד סופה התקיים, אנחנו תמיד, וללון אפשרות לשינוי, עם-עולם או עם-אדם, ואולי תיקו סוד ייחודנו שחוכנו אנו צריכים לחטט אחרי שרשי התפתחותנו והבנת גודלנו מורכך המגנטי, וסימנתו של קלוזנר היא תביעה לדורות.

דויד פאיאוס

טמקו ונעשינו, לא קוסמופוליטיים, כאשר ניתן היה לשער, כי אם להפך, פרובינציאליים מאוד, נסתם מקור היצירה, וכל ספרותנו לא היתה אלא או תולדות וכוה כוחה של היצירה הארצישראלית או ששימשה ביטוי לצרכי העם בלבד ללא החיקף האנושי שליווה את יצירתנו הנבואית בארץ, זאת אומרת, הגלות הפריעה את הסינחה, כי יש להבחין בין לאומיות ובין עממיות, בארץ היתה יצירתנו לאומית וממילא גם אנושית, ואילו במשך כל ימי הגולה - רק עממית, רק לעם, כאן שלילת הגלות הנקבת ביותר, היא הגלות איננה רק נדונה לכליה, היא ניוון תמידי, היא עקרה, שריפת הנשמה היוצרת וגוף קיים, וכאן גם כל האידיאולוגיה של תנועת התחיה והתחדשות, עלינו לשוב לארץ כדי להמשיך ברקמת האידיאליים הלאומיים האנושיים, זאת אומרת לשוב לסינחה.

לשוב לבית שני - זהו מה שדרש מאת העם, וזהו מה ששימש לו קול קריאה לתוקרים, חכמת ישראל בדקה וחקרה כל פרט ותג בכל ספרותנו הגלותית, ואילו ימי הבית השני חקרו פת גיבושו של הרעיון המשיחי, מתן אמונה חדשה לגויים, והשתפכות ריחני על פני חצי העולם - תקיפה זו שיהדות ואנושיותה הלכו בה באמת יחדיו, עדיין היא פרשה סתומה, וקלוזנר נרדרש וקיים והקדיש את חייו לחקר תקופה זו שצריכה לשמש לנו מגדרו ועסק הרבה בספרות ימי הביניים, הרי תמיד היתה כוונתו למצוא את הסמוכין הקשרים בינינו וביניהם, ועל כן קסמה לו צמיחת הנצרות בתור חידה מחקרית, יחד עם פירוש היהודי, שלמה אבן גבירול, ברנך שפינוזה - כולם אילנות נטועים אצלנו וגופם נוטה למרחקים, ומצד שני - גם קאנט וטולסטוי, אילנות נטרעים במרחקים ושרשי שרשיהם טמונים איכשהו אצלנו, ועל כן קירב בשערי חזו סופרים צעירים ונתן להם מהלכים בים בקרב הקוראים, וחיבר ספרים, נכסי צאן ברזל, בחקר הספרות העברית החדשה בהם הוא מחפש לא רק את היצירה אלא גם, ובעיקר, את האדם היוצר, נשם שלא יכול היה להתעלם בכמה מקומות במחקריו ממ"תו ביטוי לירי לאדם הפרטי שבו עצמו, גישה זו שלא קיבלה עדיין

דאס קופרמאן, רודוס (ראה את הרשימה שריק בעמ' 8)